

Elf vragen aan...

Esther Pascual (1972), postdoc onderzoeker bij CIW. Ze is geboren in Barcelona, maar haar hart ligt in Amsterdam. In 1993 kwam ze voor het eerst naar Nederland via een Erasmusuitwisseling met de UvA. "Na een half jaar was het me duidelijk; ik ging niet meer terug. Ik was meteen verliefd op de stad: de vrijheid, de creativiteit op straat, de openheid. Barcelona was veel meer provinciaals en gesloten." Daarnaast sprak het Nederlandse universitaire systeem haar veel meer aan. "In Spanje werkt de universiteit heel schools; je krijgt simpelweg veel stof die je op tentamens moet reproduceren. In Nederland was het zoals ik vond dat het moest zijn: je werd als student serieus genomen en gemotiveerd om kritisch te denken." Zodoende veranderde een jaar uitwisseling in een verblijf van twee en een half jaar waarin ze uiteindelijk zowel aan de Universitat Autònoma te Barcelona als aan de Universiteit van Amsterdam cum laude afstudeerde. Toevalligerwijs vond aan het einde van deze periode een grote verandering plaats in het Spaanse rechtssysteem: voor strafrechtzaken ging men, gebaseerd op het Amerikaanse model, van een rechtersysteem naar een jursysteem. Daarbij was geen enkele begeleiding verzorgd voor de advocaten, die tot dan toe gewoon in het juridisch jargon tegen een rechter spraken en nu plotseling een jury van volksvertegenwoordigers moesten toespreken. Ter hulp werd een onderzoeksteam ingesteld waarvoor Pascual toch weer terug naar Spanje verhuisde. "Het was zo'n interessant onderzoek. We volgden alles achter de schermen, hadden toegang tot vertrouwelijke informatie, en maakten video-opnames van de rechtzaken zelf. Alles wisten we!" Toch was dit niet het onderwerp waar Pascuals passie lag. Tijdens haar studie aan de UvA werd ze namelijk gegrepen door de cognitieve semantiek. "Een van mijn docenten, Frederike van der Leek, raadde me het boek 'Mental Spaces' aan van Gilles Fauconnier. Ik weet nog goed dat ik de eerste pagina's las en dacht 'zo zit taal in elkaar! Dit wil ik doen!'" Zo gezegd, zo gedaan; ze schreef een scriptie over 'mentale ruimtes' en bewerkstelligde dat ze na het onderzoek in Spanje via een Fulbright richting San Diego kon vertrekken, thuisbasis van zowel Fauconnier 'himsel' als van Aaron V. Cicourel, een van de oprichters van de ethnomethodologie, de onderzoeksmethode die ze tijdens haar studie in Spanje had gevolgd. Na twee jaar wetenschap met de sterren verliet ze San Diego toch weer voor het kleinschaligere Nederland. "San Diego was 'unreal'; al die academische grootheden zaten daar bij elkaar. Binnen de universiteit kon ik me daarom prima ontwikkelen als wetenschapper, maar daarbuiten voelde

ik een grote cultuurkloof." Sindsdien werkt Pascual hier aan haar specialismen: discourse- en interactie-analyse, juridische argumentatie, cognitieve semantiek en pragmatiek, en fictieve interactie. Het rechtssysteem is daarbij één van de contexten gebleven waarbinnen haar onderzoek plaats heeft. Momenteel is ze bezig met een individueel VENI-project "Speech representation as re-contextualization: A comparative study of reported and constructed questions in Dutch and American criminal trials".

Wat is er zo interessant aan dat onderzoek van jou, Esther?

Ik hou me bezig met de relatie tussen taal, interactie en cognitie met de nadruk op hoe de structuren die we in interactie zien terug te vinden zijn in de taal in verschillende vormen en voor verschillende doeleinden. Het gebeurt bijvoorbeeld heel vaak dat we een emotie of gedachte beschrijven alsof we in een dialoog zitten, bijvoorbeeld: "ik had zoiets van 'ga weg!'." We voeren een klein toneelstukje op, een soort fictief gesprek, om informatie aan te duiden. Dat noem ik 'fictieve interactie'. In taal wordt dit op diverse niveaus toegepast: het niveau van de tekst (monoloog wordt als dialoog ervaren), de zin (bijvoorbeeld retorische vragen), de deelzin ("zij wisten: 'met ons komt het goed'"), de woordgroep ("het dilemma van wat nu?") en het woord (afleidingen als "vergeet-mij-nietje" en samenstellingen als "Niet tevreden? Geld terug!-garantie"). Rechtszaken zijn in dat opzicht interessant omdat ze een heel duidelijke en beperkte interactiestructuur hebben. Advocaten mogen noch met elkaar noch met de leden van de jury in gesprek gaan, maar een advocaat moet voor beide doelgroepen wel een beeld schetsen. In taal wordt deze situatie daarom vaak wel degelijk geconceptualiseerd als een dialoog, of soms zelfs een trialoog; bijvoorbeeld door het gebruik van retorische vragen. Wat ik boeiend vind aan dit onderwerp is dat het zo'n groot, basaal onderwerp betreft. Je kunt fictieve interactie binnen allerlei verschillende contexten bestuderen: in het taalgebruik van advocaten in moordzaken, of in dat van 'valleygirls' (rijke tienermeisjes uit California-red.) die alles omschrijven met 'like', maar ook in het taalgebruik van afasiepatiënten, die een beperkt taalvermogen hebben en liever iets uitvoeren dan beschrijven, of in het taalgebruik van Papoea's, die behalve de fictieve dialoog geen andere manier kennen om gevoelens en gedachten uit te drukken. In internetcommunicatie, blogs, chat en fora, komt dit soort 'conversationalisatie' ook steeds meer voor.

Welk onderzoek vind je slaapverwekkend saai en oninteressant?

Ik heb nooit het gevoel dat ik iets oninteressant vind. Wel dat ik het niet begrijp of dat het niet goed is uitgevoerd. Dat is dan jammer, maar daardoor niet saai. Soms zijn onderzoeken zo abstract dat het raakvlak met de werkelijkheid zoek is; bijvoorbeeld aanpassingen van model op model op model. Of dezelfde voorbeelden die telkens maar weer worden gebruikt. Zulk onderzoek gaat dan alleen nog maar om het onderzoek zelf en niet om wat het moet helpen verklaren. Aan de andere kant kan onderzoek ook weer te concreet zijn; dat het alleen iets zegt over heel specifieke data, geen verband legt met het grotere plaatje en dus moeilijk generaliseerbaar is. Ik vraag me altijd af wat we van een onderzoek leren en of we er wijzer uit worden over taal en taalgebruik. Is dat niet zo dan ben ik teleurgesteld.

Wie of wat inspireert je mateloos?

Mensen die in welke omstandigheden dan ook gewoon in zichzelf geloven en de beste versie van zichzelf proberen te worden zonder daarbij anderen klein te maken. Integere mensen die niet worden afgeleid door details, zoals erkenning (of gebrek daaraan). Mijn opa was zo iemand. Tijdens de Spaanse Burgeroorlog werd hij gedeporteerd naar een werkkamp in Zuid-Frankrijk. In plaats van daar bij de pakken neer te zitten, heeft hij er een soort zomerkamp van gemaakt. In het kamp zaten vele andere intellectuelen en hij organiseerde elke avond lezingen over kunst en cultuur. Hij was schilder en maakte van elk van hen portretten, ondanks dat hij zijn arm brak en met zijn linkerarm moest leren werken. Later vertelde hij daarover alsof het de tijd van zijn leven was geweest. Wanneer het tegenzit in mijn onderzoek denk ik soms wel even aan hem. Een ander persoon is mijn vroegere begeleider Aaron Cicourel; hij is bijna 80, doet nog steeds onderzoek en reist de hele wereld over. Hij is wereldberoemd en wordt op handen gedragen, maar dat interesseert hem helemaal niet; het gaat hem om de inhoud van zijn werk.

Van wie heb je het meeste geleerd?

Van mijn drie begeleiders, Theo Janssen, Aaron Cicourel en Frederike van der Leek. Ze zijn alle drie heel verschillende personen, maar wat ze gemeen hebben is hun integriteit. Ze zijn eerlijk tegenover zichzelf en tegenover de onderzoeksgegevens van anderen. Ze kunnen heel hard zijn in hun oordeel, maar dat is heerlijk; ze denken met je mee. Daarnaast zijn het échte wetenschappers: ze zijn met pensioen, maar nog steeds aan het werk en ze kunnen goed over onderzoek praten met zowel een beroemd hoogleraar als een

bachelorstudent. Ook hebben ze in hun leven een goed evenwicht weten te bereiken: ze werken hard en met heel veel passie, maar besteden ook genoeg tijd met de mensen van wie ze houden. Daar blijf ik van leren en genieten.

Welke eigenschap bewonder je het meest in vakgenoten?

Zoals ik al eerder noemde: evenwicht en integriteit. Het is bijvoorbeeld heel verleidelijk om je eigen benadering van een onderwerp of onderzoeksresultaten mooier te laten lijken dan ze werkelijk zijn. Je liegt dan niet per se, maar je maakt de resultaten wellicht 'relevanter' dan zou moeten. Daar houd ik niet van. Daarnaast bewonder ik gedrevenheid en passie; wanneer het niet gaat om het verkrijgen van een hoogleraarschap, maar om de wetenschap zelf. Ook belangrijk is creativiteit; nieuwe dingen durven en doen wat nodig is om je intellectuele doel te bereiken.

Wat is, professioneel gezien, je grootste angst?

Mijn VENI-project loopt aan het eind van dit jaar af. Ik heb nu een aantal heel mooie jaren achter de rug waarin ik de vrijheid had om onderzoek te doen met wie en waar ik maar wilde. Ik geef momenteel ook een paar colleges en begeleid scripties over mijn eigen onderwerp. Ik besef heel goed dat dat een grote luxe is en mijn grote angst is dan ook dat ik dat niet langer op dezelfde manier zou kunnen doen. Ik weet dat de VU mijn plek is; hier zitten zo veel verschillende mensen die zich bezig houden met cognitieve taalkunde, institutionele discourse en conversationalisatie; die drie gebieden zijn de pilaren van mijn onderzoek. Ik geniet er heel erg van. Mijn angst is dus dat ik ergens terecht kom waar ik mijn onderzoeks- en onderwijsdrang niet zo goed kwijt kan als op de VU. Tegelijkertijd heb ik vertrouwen in hoe het nu gaat; uiteindelijk lukt het me altijd.

Wat heeft je onderzoek bemoeilijkt?

Laat ik eerst zeggen dat het een luxe is om je eigen onderzoek te kunnen uitvoeren en onderwijs te mogen geven over datzelfde onderwerp. Helaas is er voor dat onderzoek niet veel geld beschikbaar en moet je altijd door een strenge selectieprocedure heen. Het is noodzakelijk, maar tegelijkertijd zijn die procedures niet altijd even duidelijk en het zoeken naar een mogelijkheid om je onderzoek te financieren is ook niet altijd even gemakkelijk; het systeem dat het onderzoek betaalt, bemoeilijkt het onderzoek dus ook. Soms gaan er bijvoorbeeld maanden van kostbare onderzoekstijd zitten in het solliciteren naar banen. Ik heb in Berkeley en Canada meegemaakt dat banen werden aangeboden

die na de selectierondes helemaal niet bleken te bestaan of een totaal ander profiel kregen. In de maanden die ik in de sollicitatie had gestoken, had ik net zo goed een artikel kunnen schrijven. Minder bureaucratie en meer transparantie zou prettig zijn. Gelukkig hebben we hier Marco Last, die informatie rondom financiering heel wat duidelijker maakt.

Wat was je beste ingeving (eureka!)?

Ik was altijd al geïnteresseerd in retorische vragen en het gebruik van de directe rede, zogenaamde 'ik had zoiets van'-constructies en samenstellingen als het 'wat-ben -je-lief'-gevoel. Dit soort taalgebruik schreef ik op in een boekje, maar waarom ik juist die uitspraken zo interessant vond wist ik niet precies. Mijn begeleider, Cicourel, had mij met het oog op mijn proefschrift aangeraden toch een keuze te maken uit en mijn onderwerp toe te spitsen. Maar op een dag, werkend achter de computer in San Diego, begreep ik opeens hoe het zat: al deze uitspraken hadden het patroon van conversatie als onderliggende structuur. Toen ik daarachter kwam wist ik niet wat ik met mezelf aan moest; ik ben naar mijn begeleider gerend, die me vervolgens aanraadde om maar even een frisse neus te gaan halen. 'Ga maar even in het bos lopen, neem een notitieboek mee en schrijf het op.' Daarna hebben we besloten mijn proefschriftonderwerp toch wat breder te maken.

Wat voor een wetenschapper ben je?

Een heel brede wetenschapper. Ik gebruik verschillende methodes, kwalitatief en kwantitatief, ik doe veldwerk en corpusonderzoek, maar ik zou ook goed experimenten kunnen doen, afhankelijk van wat nodig is om mijn vraag het beste te beantwoorden. Daarbij zoek ik extreme situaties op, zoals moordzaken, afasiepatiënten, en talen die slechts oraal bestaan (zoals die van de Papoea's), omdat daar de algemeen bestaande patronen het meest duidelijk naar voren komen. Ik richt me op de grotere, basale patronen binnen taal. Daarnaast heb ik volgens Frederike van der Leek een associatieve geest; misschien dat het idee van 'mental spaces' me daarom ook zo aanspreekt. Maar tegelijkertijd zou dat ook de reden kunnen zijn waarom mijn werk niet altijd even systematisch is. Ik werk niet met een specifiek corpus dat ik stap voor stap analyseer; ik werk meer intuïtief.

Wanneer denk je niet aan je werk?

Daarvoor plan ik bewust activiteiten in. In San Diego was het bijvoorbeeld mogelijk om 24 uur per dag aan de universiteit in het laboratorium te werken. Dat is

heel verleidelijk, maar levert niet per se meer op; voor je het weet verdrink je in je onderzoek. Ik doe één tot twee keer per week aan theatersport, dus improvisatie. Dat is eigenlijk het tegenovergestelde van wetenschap. Je bent wel met taal en cognitie bezig, maar op een speelse manier; je moet onmiddellijk iets verzinnen en 'on the spot' een scene in elkaar zetten. Het is echt samenwerken; vraagt mijn tegenspeler aan mij waarom ik een aap op mijn schouders heb zitten, dan is dat de situatie waar ik in mee moet spelen. Het is hilarisch en ook heel bevredigend; je hebt meteen een resultaat. Daarnaast schrijf ik gedichten en korte verhalen, en werk ik nu aan een kinderboek. Maar daarin blijf ik dus altijd bezig met taal, interactie en cognitie. Dat speelt altijd.

Maakt de wetenschap gelukkig?

Jazeker, heel erg zelfs. Maar dat betekent natuurlijk niet dat het altijd leuk is. Het kan ook heel zwaar zijn. Bijvoorbeeld als je iets wilt uitleggen, maar het lukt niet, of als je iets niet begrijpt. Of wanneer je andere mensen niet van jouw gelijk kunt overtuigen. Dat kan verschrikkelijk zijn en het bezorgt me soms slapeloze nachten. Maar dat hoort er nu eenmaal bij; het is ook wat wetenschap mooi maakt. Die situatie houdt je nuchter; je onderwerp is zoveel groter dan jijzelf bent. Ik vind het ook erg mooi dat ik een klein deel meemaak van de geschiedenis van de cognitieve taalkunde; dat ik de mensen heb kunnen ontmoeten die de stroming hebben ontwikkeld. Naast je eigen familiegeschiedenis is het wetenschappelijke leven een tweede soort geschiedenis die je met je meedraagt. Congressen zijn eigenlijk een soort familieëunie. Het mooie is dat het niet uitmaakt hoe oud of jong je bent, of je hoogleraar of student bent, welke moedertaal je spreekt of welke religie je aanhangt; het gaat om wat je te zeggen hebt. Dat is mooi.

Anna Kaal